

Kaçkınbay Artıkbayev

(1934)

Filoloji ilimleri doktoru, Kırgızistan Eğitim Bilimlerinin emektarı, profesör, Kırgızistan Devlet Üniversitesi Kırgız Dili ve Edebiyatı Bölümü Başkanı, Kırgız Yazarlar ve Gazeteciler Birliğinin üyesi, edebiyatçı, eleştirmen, şair, pedagoğ Kaçkınbay Artıkbayev 15 Aralık 1934 yılında Moskova ilçesine bağlı Keper - Arık köyünde doğdu.

Köydeki ortaokulu bitirdikten sonra Kırgızistan Devlet Üniversitesinin Filoloji Fakültesine 1951 yılında girdi ve 1956 yılında başarıyla bitirdi. İlk olarak "Leninci Gençlik", "Ala - Dağ" gibi gazetelerde bölüm müdürü olarak çalışmaya başladı. Daha sonra "Kırgızistan" yayınevinin Görsel Edebiyat bölümünü yönetti. 1967 yılında Kırgız Üniversitesine öğretim görevlisi olarak geçti. Doçent daha sonra profesör ve bölüm başkanı olarak çalışmaya başlamıştır.

K. Artıkbayev çok yönlü biridir. K. Artıkbayev Kırgız Edebiyat eleştirisinde ve Edebiyat tanıma ilminde etkili olmuş, "Keşif" (1962), "Arayışlar ve buluntular" (1966), "Her türlü izler" (1968), "Tenkit seferi" (1970), "Eserler ve düşünceler" (1974), "Zaman hatıraları" (1979), "Seçmeler" (1984), "Hakikat dersi" (1991) gibi araştırma kitapları ve 800'den fazla çeşitli makaleleri yayımlanmıştır.

K. Artıkbayev Yüksekokullar için "Kırgız Sovyet Edebiyatının Tarihi" adlı ders kitabını (bu eser Halk Ziraatı Sergisininin diploması ile ödüllendirilmiştir) ve "Aalı Tokombayev'in şairlik sanatı" adlı metot kitabını yazmıştır. Ayrıca kendi yönetiminde "Kırgız Edebiyatının Tarihi", "Kırgız Sovyet Edebiyatının Tarihi (Eski asırlardan XX. Yy. kadar)", Edebiyat Tanıma İlmine Giriş" kurslarına göre yüksekokullar için okul programlarını düzenlemiştir.

K. Artıkbayev'in Kırgızca yayınlanmış kitapları ; Keşif. Edebi tenkit makaleleri. F. Kırgızmbas, 1962.

Papatya. Şiirler ve manzumeler. F. Kırgızmbas, 1964.

Arayışlar ve buluntular. Alı Tokombayev'in şairlik ustalığı hakkında. F. Kırgızistan, 1966.

Her türlü izler. Edebi tenkit makaleleri. F. Mektep, 1968.

Dağlar ile sohbet. Şiirler ve manzumeler. F. Kırgızistan, 1968.

Tenkit seferi. F. Kırgızistan, 1970.

Eserler ve düşünceler. Edebi tenkit makaleleri. F. Kırgızistan, 1974.

Aydınlık ömür. Şiirler, manzumeler, çeviriler. F. Kırgızistan, 1975.

Zaman hatıraları. Edebi tenkit makaleleri. F. Kırgızistan, 1979.

Yeni adetlerin yerleşmesi. F. Kırgızistan, 1981.

Yollar ve kaderler. Şiirler ve manzumeler. F. Kırgızistan, 1981.

Kırgız Sovyet edebiyatının tarihi. F. Mektep, 1982.

Seçmeler. Araştırmalar, edebi tenkit makaleleri. F. Kırgızistan, 1984.

Tazim. Şiirler ve manzumeler. F. Mektep, 1987.

Şiirler

MEN KIRGIZMIN...

Men kırgızımın kenebey cürö bergen,
Kenebestik süt menen koşo kelgen.
Erteñkisin oyloboy konok kelse,
Tamagının çüyğünün aga bergen.

Men kırgızımın momurap cürö bergen,
Aldap - kıtıp albagan napisin elden.
Beşenege cazgandı körörmün dep
Peylin buzbay bu küngö taza kelgen.

Men kırgızımın alkınbay cürö bergen,
Namıs için bardığın çıdap ceñgen.
Köçüp barıp dok kılıp könbögönümü.
"Öz mekenin" tapkanga başka cerden.

Zañ-zakondu başka elden ebak bilgen
Men kırgızımın bile albay beykam cürgön
Turmuşuna Uyattı, Namıs-ardı
Eñ negizgi miyzam dep ıyık körgön.

BEN KIRGIZIM...

Ben kırgızım umursamadan gezip duran,
Umursamazlık süt ile birlikte geldi.
Yarınını düşünmeden konuk gelirse,
Yemeğinin en lezzetlisini on veren.

Ben kırgızım sessiz sakın gezip tozan,
Aldatarak, kandırarak nasibini halktan almayan.
Alnım yazılan görürüm diye,
Bozulmadan bugüne temiz gelen.

Ben kırgızım ilerlemeden gezip dolaşan,
Namus için her şeye dayanarak yenen.
Göçüp gidip dava etmeye alışmamışım.
"Öz yurdunu" bulmaya başka yerden.

Kanunu başka halklar çoktan öğrenmişti,
Ben kırgızım bilmeden, aldırılmadan gezip tozan.
Hayatta utancı, namus arı,
En önemli nizam diye kutsal bilen.

EY, TÜRK TÖR!

Ey, türktör! Es-akılga kelgileçi,
Biriñe biriñ cardam bergileçi.
Baştaldı kıyın turmuş baarıbızga,
Intimak, birdik mene ceñgileçi.

Ey, türktör! Bolso dağı tegiñ birge,
Bolso da diliñ birge, tiliñ birge.
Orustun padişası bitiratıp,
Cürdüñör kelişe albay calpı tilge.

Özübüz özübüzdü düşman tuttuk,
"Panislamist". Bul sözdü korkup uktuk.
Türk eli biriget dep küñö koyup,
Musulman dese çoçup, neni uttuk.

Birigip türk elderi kerpesin dep,
Sooyuzsuz maksatına cetpesin dep,
Cürgüzüp sayasattı eñ bir kıldat,
Ulutçul desek korkup sezdesin dep.

Uşunday amal işke aşkan eken,
Ceñgelde turupturbuz çıkpay bekem.
A kokus cakındaşa emne bolot? -
Degendi surabadık korkup neçen.

Mına emi öz aldınça bolo baştap,
Soyuzdu ketken cokpuz takır taştap.
Kızmattaş bolsok desek Turkiyaga
Catışat "birikti" - dep ulam kakşap.

Misalı, başkır, tatar, uygur, hakas,
Özbekter, balkar, türkmön, kırgız, kazak,
Kızmattaş boluşsa emne bolot ele?
Bul özü türk emeske bolobu azap?

Ey, türktör! Kişen salgan mezgil öttü,
Tagdırıñ özüñ çeççü kezek cetti.
Ötsöñör akırındap bir tamgaga,
Oşondo utmaqsıñar ukmuş köptü.
Andıktan birimdüülük ötü kerek
Bagıttap tuura colgo emki köçtü.

TOOLOR MENEN SIRDAŞUU

-Toolorum,
aytkılaçı sır çaşırbay
Bayırkı kırgızdarıñ kandy bolgon?
-Caltanbas babalarıñ cooker ele,
Katılğan düşmandarın kılğan oyron.

-Toolorum,
aytkılaçı, bay bolgurlar
Kırgızdar momun bolgon kaydan cürüp?
-E, balam,

EY TÜRKLER!

Ey, Türkler! Aklınıza gelsenize,
Birinize biriniz yardım etsenize.
Başladı zorlu hayat hepimizde,
Birlik beraberlik ile yensenize.

Ey, Türkler! Olsa da soyun bir,
Olsa da yüreğın bir, dilin bir.
Rusun padişahı parçalayıp,
Yaşadımız gelemeyip genel bir dile.

Kendimiz kendimizi düşman belledik,
"Panislamist". Bu sözü korkarak dinledik.
Türk halkı birleşir diye suçlayarak,
Müslüman dese ürküp, neyi kazandık?

Türk halkları birleşmesin diye,
Soyuzsuz amacına ulaşmasın diye,
Yürüttü siyasetin en kurnazını,
Milliyetçi desek korkup belasını diye.

Böyle emel amacına ulaşmış,
Avuçta durmuşuz çıkmadan sıkıca.
Aniden yakınlaşsa ne olur?
Deneni sormadık korkumuzdan kaç kere.

İşte şimdi bağımsız olmaya başladık,
Soyuzu da tamamen bırakmadık.
Birlikte iş yapsak desek Türkiyeyle
"Birleşti" diyorlar sızlayarak.

Örneğın, Başkurd, Tatar, Uygur, Hakas,
Özbekler, Balkar, Türkmen, Kırgız, Kazak,
Birlikte iş yapsa ne olur?
Bu özü Türk olmayana olur mu azap?

Ey, Türkler! Kelepçe vurulan zaman geçti,
Kaderini kendin çözeceğın zaman geldi.
Geçseniz yavaş yavaş bir alfabeye,
O zaman kazanırsın bir çok şeyi.
Bu yüzden birlik beraberlik oldukça gerek,
Hedefleyip doğru yola şimdiki göçü.

DAĞLAR İLE SOHBET

Dağlarım,
Söyleyin sır saklamadan
Eski kırgızların nasıl idi?
Çekinmez babaların savaşçıydı,
Karışan düşmanı perişan ederdi.

Dağlarım,
Söyleyin, zengin olasıcalar
Kırgızlar nerde sessiz sakin idi.
E, oğlum,

"it külügün tülkü süyböyt"
Köp colu küçtüü duşman kırgzn sürüp.

-Toolorum,
aytkılaçı, kantip kırgız,
Oşonço kırgındardan aman kalgan?
-Namıstı az bolso da aldırbağan,
Cana da öz koynuma kalkalagam.

-Toolorum,
aytkılaçı, kantip, kaydan
Az eldin köbü ırçı bolup kalgan?
-Köp körgön kırgın-sürgün, azaptarın
Uksun dep küñgürötp ırğa salgan.

-Toolorum,
babalardın ömürlörün,
Tagıraak kaydan bilem, keñeş berçi?
-Tabarsıñ balkim anı, ötkön eldin
izinen attarının izdep körçü.

DENİ SAK KILGIN KALKIMDI

Tagdırga bir az
Taarınam keede içimen,
Tımızın cürüp oç alat okşoyt kişiden.
Caş kezde cardı, cetişpey ookat, kiyimge,
Carıbay cürdüm aylıkka alçu işimen.

Aç börü smal
Baarına közün kızarıp,
Cetsembi desem,
Cetalbay ümüt uzarıp,
Tartınbay içip,
Tartınbay ceer kezekte
Coktoktan cürdüm
Corgoloy albay tuşalıp.

Aytılçu "sender"
Almaşıp emi "siz" menen,
Kör ookat kütüp
Köp cıldarboyu izdegen,
Cañıdan emi cep, içeer şarttı tüzgöndö
Den sooluk degen
Coo bolup çıktı biz menen.

Ömürbü? Ömür!
Adamga, çirkin, bir kelet,
Kadırluu, barktuu
Bolgonço köptör irgelet.
Deni sak çaşoo - baktıluu çaşoo degen söz,
Başkanın baarı
Pendeçilik sır demek.

Estegen kezde
Den sooluk degen altındı,
Deni sak kılgin
Dep tileym calpı kalkımdı.
İçip, cep, duulap, işti da mıktı işteseñ,
Saktaarıñ bışık - meymandos, ayköl saltıñdı.

"İtin hızlısını tilki sevmez"
çok kere güçlü düşman kırdı, sürdü.

Dağlarım,
Söyleyin, nasıl kırgız,
O kadar kırgızlardan esen kalmış?
Şerefini azıcık bile kaptırmadı,
Ve öz koynumda saklandı.

Dağlarım,
Söyleyin, nasıl, nerden,
Az halkın çoğu şair oldu böyle?
Çok gördü, katliam, sürgün azaplarını
Duysun diye şiire döktü.

Dağlarım
Babaların ömürlerini
Daha iyi nasıl öğrenirim, akli ver?
Bulursun belki onu, geçmiş halkın
Atlarının izinden ara.

SAĞLIKLI KIL HALKIMI

Kader biraz
Gücenirim bazen içimden,
Sessizce dolaşıp oç alır gibi kişiden.
Gençken fakir, ulaşamadım yemeğe, giyime,
Aydınlanamadım aylık aldığım işimden.

Aç kurt gibi,
Her şeye gözüm kızarıp,
Ulaşsam mı desem,
Ulaşamaz ümit uzayarak,
Çekinmeden içip,
Çekinmeden yiyecek zamanda
Yokluktan yaşadım
Koşamadan bağlanıp.

Söylenirdi "senler"
Değişti şimdi "siz" ile
Çalışıp çabalayıp
Yıllar boyu aradığım,
Yeniden şimdi, yeme, içme şartını düzelttiğimde
Sağlık denen
Düşman olup çıktı bizimle.

Ömür mü? Ömür!
Adam, çirkin, bir kez gelir,
Kıymetli, değerli
Olana kadar çokları elenir.
Sağlıkla yaşam, bahıtlı yaşam denen söz,
Başkası
İnsanoğlunun sırrı demek.

Hatırladığımda
Sağlık dene altını,
Sağlıklı kıl
Diye dilenirim bütün halkımı.
İçip, yiyip, oynayıp, işini de iyi yaparsan,
Saklayacağın sıkıca, konukseverlik geleneğin.

Saktaarın bışık - "kırgızdar" degen dañkıñdı.

ENE CÜRÖGÜ

Tün bir ubak.

Saat eki üç çaması.
Ene uktabayt miñ kubulup sanaası.
"Erte kelem" - dep ubada berdi ele,
Emne mınça keçikti eken balası?..

"Een tündö biröö cıga çaptıbı?
Ce mas bolup kademi anın kattıbı?
Ce koşulup buzulgan bir ç.öyrögö,
Namıs-arın, ata naamın sattıbı?"

Kele beret oylor samsıp dağı da,
Enesinin tınçtık berbey canına.
Anan turup, cılıp çıgıp balkongo,
Köz çaptırat uulu keler cagına.

Cımcırt tınçtık.

El uykuda termelip,
Aymayt betti Ala-Toodon cel kelip.
Eç kıymıl çok.
Enenin köz aldına,
Kele berdi köp nerseler ırgelip.

Beybaş ele kiçinekey kezinde,
Tınçı ketken köp uçurlar esinde.
Uul boldu tarbiyaga az köngön
Çaç agartıp,
Tak kaltırıp sezimge.

Antse dele ene baykuş : - "Balam" - dep,
Aga keler balaketin alam - dep,
Ar ubakta aman bolsun! - dep tileyt,
Üylöngön soñ tık toktolup kalar" - dep.

Uyku körböy uulun kütöt enesi,
Kulağına kirbeyt ene cemesi.
Eneni ayoo sezimi çok balada,
Tabiygattın bul kılğanı emnesi?

Tabiygattın teñsizdigin karaçı,
Eç kim buga bolo albayt araçı.
Eç tügöngüs tüyşük tartsa enesi,
Anı sezbeyt dardañdagan balası.

Saklayacağın sıkıca, "Kırgızlar" dene şanın.

ANA YÜREĞİ

Gecenin bir vakti.

Saat iki üç suları.
Anne uyumaz, bin türlü düşüncelerle.
"erken geleceğim" diye söz vermişti,
neden bu kadar gecikti ki oğlu?..

"ıssız gecede birisi mi yıktı?
Yoksa sarhoş olup adımları mı kaldı?
Yoksa bozuk bir çevreye,
Namusunu arını, baba namını mı sattı?"

Türlü düşünceler gelir durur yine,
Annesinin rahat vermez canına.
Sonra kalkıp, çıktı balkona,
Göz gezdirdi oğlunun geleceği tarafa.

Sessizlik.

El alem uykuda,
Tırmalar yüzü ala-Dağdan esen yel gelip.
Hiç hareket yok.
Annesinin gözlerinin önünde,
Geliverdi çok şeyler sırayla.

Yaramazdı daha küçüklüğünde,
Rahatının kaçtığı nice zamanlar aklında.
Oğul oldu terbiyeye az alışmış,
Saçını ağartıp
İz bıraktı hislerine.

Yine de zavallı anne; "oğlum" der,
Ona gelecek felaketi alırım" der,
Her zaman esen olsun" diye dilenir,
Evlenince durulur" diye.

Uyku görmeden oğlunu bekler annesi,
Kulağına girmez anne öğüdü.
Annesine acıma hissi yok çocukta,
Tabiatın bu yaptığı da neyin nesi?

Tabiatın eşitsizliğine bak,
Hiç kimse buna olamaz aracı.
Hiç bitmez uğraş verse annesi,
Bunu sezmez kocaman oğlu.